

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Шао Чжигон за темою «Відбір баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з урахуванням педагогічних та морфологічних критеріїв», подану до разової спеціалізованої вченої ради Національного університету фізичного виховання і спорту України для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи обумовлена тим, що складність структури змагальної діяльності та залежність спортивного результату в баскетболі від дії багатьох факторів, потребують врахування полікомпонентної природи прояву індивідуальних задатків та здібностей кожного спортсмена. При цьому вже на ранніх етапах багаторічної підготовки потрібно орієнтуватися, переважним чином, лише на ті фактори та критерії, які визначають стратегічну перспективу юних спортсменів потрапити на рівень спорту вищих досягнень.

Проблеми відбору у різних видах спорту, та у баскетболі зокрема, науково обґрунтовано вітчизняними та закордонними фахівцями (В.М. Платонов, 1988-2015; Л.П. Волков, 2004; М.М. Безмилов; О.А. Шинкарук, 2011; А. Николич, В. Параносич, 1984; С. Стонкус, 1997; Т. Атеменко, 2010 та ін.), однак сучасні тенденції розвитку баскетболу, комп'ютеризація діагностики різних сторін підготовленості та змагальної діяльності, суттєві зміни у правилах гри та регламенті проведення змагань у дитячо-юнацькому спорті потребує наукового обґрунтування різних складових системи відбору, й особливо на етапі спеціалізованої базової підготовки, на якому розпочинається формування кадетських збірних країни.

Саме тому, тема дисертаційної роботи Шао Чжигон «Відбір баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з урахуванням педагогічних та морфологічних критеріїв» є актуальною, а створення механізму організації відбору та систематизація критеріїв для діагностики

індивідуальних можливостей спортсменів, що перебувають на етапі спеціалізованої базової підготовки, є важливим завданням теорії і практики баскетболу.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні комплексного механізму відбору та визначення критеріїв спортивної обдарованості баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з урахуванням педагогічних та морфологічних чинників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0116U001628) та Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185).

Внесок дисертанта, як співвиконавця тем, полягав в обґрунтуванні критеріїв відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки, розробці модельних характеристик баскетболістів за показниками, що характеризують морфологічні дані, фізичну і техніко-тактичну підготовленість, а також змагальну діяльність спортсменів, обґрунтуванні та визначенні ключових ігрових здібностей для використання під час комплексного оцінювання перспективних можливостей гравців.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації *вперше*:

– систематизовано і верифіковано критерії та окремі показники, а також визначено їх пріоритетну значущість з метою відбору та орієнтації баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки;

– з метою спортивного відбору запропоновано комплекс суб'єктивних критеріїв оцінювання ігрових здібностей баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки та визначено їх вклад в процес відбору спортсменів;

– розроблено модельні характеристики та шкали оцінювання для визначення рівня підготовленості та перспективності баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки;

– визначено структурні взаємозв'язки між ефективністю змагальної діяльності гравців, що перебувають на етапі спеціалізованої базової підготовки з результатами педагогічного тестування, проявом специфічних ігрових здібностей і морфофункціонального дослідження;

– розроблено комплексний механізм для визначення перспективності баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки, що включає підсумкові формули з урахуванням ігрового амплуа спортсменів, шкали оцінювання, «вагові коефіцієнти» значущості різних факторів підготовленості та їх окремих показників для відбору баскетболістів;

– проаналізовано вплив «ефекту віку» (RAE) на прояв різних фізичних та техніко-тактичних показників у баскетболістів 14–16 років;

– проведено факторний аналіз структури техніко-тактичної підготовленості баскетболістів 14–16-річного віку;

– розширено дані про структуру змагальної діяльності в ігрових командних видах спорту, доповнено та уточнено дані щодо провідних компонентів в структурі змагальної діяльності баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки;

– розширено дані щодо особливостей побудови етапу спеціалізованої базової підготовки в спортивних командних іграх та визначені основні проблеми що виникають під час так званого перехідного етапу багаторічної спортивної кар'єри.

– доповнено знання, з питань підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, відбору та орієнтації, моделювання та

прогнозування, технологій контролю та оцінювання рівня підготовленості й ефективності змагальної діяльності в баскетболі.

У цьому зв'язку можна зазначити, що представлена робота містить нові наукові дані, важливі для практики баскетболу сьогодення та майбутнього.

Практичне значення роботи полягає у впровадженні розробленого алгоритму організації відбору та інформативних критеріїв визначення потенційних можливостей баскетболістів, що перебувають на етапі спеціалізованої базової підготовки під час комплектування кадетських національних збірних команд України U14 – U16 при підготовці до офіційних міжнародних змагань у своїх вікових категоріях. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в практику роботи Громадської спілки «Федерація баскетболу України» (дата впровадження 23.11.22, 13.02.23 та 22.03.23 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної та наукової метрології, застосуванням адекватного завданням комплексу діагностичної апаратури.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу. Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота містить анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, п'ять розділів та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (всього 11 додатків). Обсяг

основного тексту дисертації складає 158 сторінок. Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 23 таблицями та 25 рисунками. Список використаних джерел складає 180 найменувань, з яких 94 – кирилицею та 86 – латиницею.

У *вступі* обґрунтовано актуальність роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, окреслено особистий внесок автора, наведено дані щодо апробації роботи та впровадження отриманих результатів у практику, зазначено кількість публікацій.

У *першому розділі дисертаційної роботи «Проблеми відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки»* проаналізовано та узагальнено вітчизняну та закордонну літературу з таких питань, як: багаторічна система відбору та спортивної орієнтації в баскетболі; особливості побудови навчально-тренувального процесу та інформативні критерії відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки; специфіка змагальної діяльності в баскетболі та її врахування під час відбору спортсменів на етапі спеціалізованої базової підготовки; ігрова спеціалізація в баскетболі та її вплив на визначення спортивної обдарованості баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. Проведений автором дисертації літературний огляд дозволив висвітлити сучасний стан та окреслити проблемні питання відбору на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Здобувачем визначено, що під час відбору гравців у дитячо-юнацькому віці сьогодні практично не використовуються суб'єктивні критерії оцінювання (ігровий інтелект, креативні ігрові здібності, можливість грати під тиском суперника, здатність гри один в один та ін.), які характеризують специфічну ігрову складову підготовленості баскетболістів та можуть слугувати у якості інформативного критерію прогнозування обдарованості юних виконавців та подальші успішні виступи у спорті вищих досягнень.

У *другому розділі «Методи та організація дослідження»* представлено опис методів та спосіб їх використання під час проведення дослідження,

обґрунтовано їх вибір відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета.

Для розв'язання завдань дослідження здобувачем використано широке коло методів теоретичного та емпіричного рівнів наукового дослідження, а саме аналіз і узагальнення літературних джерел, анкетування, спостереження, експертне оцінювання, аналіз змагальної діяльності, а також методи математичної статистики (факторний аналіз, кореляційний аналіз тощо) та адекватні методики отримання емпіричних даних. Загалом, це свідчить про достатній рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Наведено також опис етапів організації та проведення дослідження, а також контингент випробовуваних.

У *третьому розділі* **«Використання традиційних критеріїв для визначення спортивної обдарованості та відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки»** систематизовані ключові критерії для відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки та визначена їх пріоритетна значущість в загальній системі оцінювання. Найбільш інформативними критеріями відбору на даному етапі є: антропометричні дані гравця – $10,1 \pm 0,76$ бали; здатність до подальшого навчання та прогресу – $9,76 \pm 1,23$ балів; рівень розвитку рухових якостей – $9,14 \pm 0,14$ балів відповідно. До найменш значущих відносять: нормативно-правові критерії відбору – $1,73 \pm 0,75$ бали та досвід виступів на високому рівні – $2,75 \pm 0,98$ балів відповідно.

У *четвертому розділі* **«Обґрунтування комплексного підходу до відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних критеріїв підготовленості»** представлено структуру та зміст розробленого механізму відбору та його складових.

Автором дисертації обґрунтовано значущість та представлені ключові компоненти специфічних ігрових здібностей для відбору баскетболістів. Ігрові здібності спортсменів не мають об'єктивно-метричних одиниць вимірювання та потребують проведення кваліфікованої експертизи із

врахуванням ряду методичних положень. Важливими специфічними ігровими здібностями для баскетболістів є: кидкова підготовленість, ум. од.; лідерські якості та вплив на гру команди, ум. од.; ефективність гри у захисті, ум. од.; боротьба за підбирання м'яча, ум. од.; швидкість оволодіння новим ігровим матеріалом, ум. од.; ефективність гри під тиском суперника, ум. од.; працездатність та бажання постійного вдосконалення, ум. од.; ігровий інтелект (ігровий IQ), ум. од.; ігрова універсальність баскетболіста, ум. од.

Під час відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки потрібно враховувати вектор майбутньої ігрової спеціалізації та прояв ключових факторів підготовленості для успішного ведення змагальної діяльності в спорті вищих досягнень з урахуванням об'єктивних вимог кожної конкретної ігрової позиції в сучасному баскетболі.

Значним здобутком дисертанта є розроблені модельно-цільові характеристики за показниками, що характеризують техніко-тактичну та фізичну підготовленість, морфологічні дані та змагальну діяльність баскетболістів різного віку та амплуа на етапі спеціалізованої базової підготовки та побудовані шкали оцінювання діапазону індивідуального прояву окремих значущих параметрів, які необхідно впровадити у зміст навчальної програми з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП.

Під час оцінювання рівня прояву різних сторін підготовленості баскетболістів враховують темпи біологічного розвитку юних спортсменів. Визначено тенденцію на рівні юнацьких команд - використання тимчасових біологічних переваг одних дітей над іншими для досягнення необхідного спортивного результату та вирішення поточних завдань процесу підготовки які є частинною складної технології підготовки гравців в командних спортивних іграх.

Здобувачем встановлено факторну структуру техніко-тактичної діяльності баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. Найбільшу значущість для захисників мають техніко-тактичні дії, які

характеризують рівень реалізації ключових конструктивних елементів організації тактичних дій в матчі (результативні передачі, $r=0,862$, перехоплення, $r=0,731$ та втрати м'яча, $r=0,730$). Для центрових гравців та нападників, в перших двох, найбільш значущих факторах, високу «вагу» мають техніко-тактичні дії, що характеризують атаку кошика з ближньої та дальньої дистанції, боротьбу за підбирання м'яча, та результативні інтегральні показники в грі (набрані очки, та коефіцієнт ефективності, EFF).

Дисертантом в результаті проведених експертного оцінювання та анкетування тренерів науково обґрунтовано суб'єктивні критерії відбору баскетболістів 14-16 років залежно від ігрового амплуа (захисник, нападник, центровий). А в результаті проведеного кореляційного аналізу виявлено, що прояв специфічних ігрових здібностей (суб'єктивне оцінювання) має обмежений зв'язок із рівнем прояву інших сторін підготовленості баскетболістів. Достовірні ($p<0,05$) кореляційні взаємозв'язки спостерігались між бажанням гравця вести боротьбу за підбирання м'яча та реалізацією цих дій в грі ($r=0,610$; $r=0,710$; $r=0,566$), універсальністю ігрових можливостей баскетболістів та рівнем їх загальної витривалості ($r=0,529$). Гравці захисту демонстрували більш високий рівень прояву специфічних ігрових здібностей ніж баскетболісти атакуючої ланки, що може свідчити про домінанту значущість цього компонента підготовленості під час відбору захисників на етапі спеціалізованої підготовки.

Суттєвим внеском для практики баскетболу сьогодення є розроблений автором механізм відбору спортсменів, який ґрунтується на комплексному врахуванні ключових факторів підготовленості та їх пріоритетного впливу на ефективність змагальної діяльності баскетболістів різного ігрового амплуа.

Розроблений механізм відбору та формули інтегрального оцінювання перспективних можливостей баскетболістів, який ґрунтується на використанні пріоритетного вкладу ключових факторів для баскетболістів з урахуванням їх ігрового амплуа, а також внутрішніх «вагових» коефіцієнтів значущості окремих показників підготовленості є оригінальним та сучасним,

що свідчить про специфічну обізнаність здобувача в баскетболі та системі відбору.

Оцінювання можливостей гравців під час відбору на наступний етап багаторічного вдосконалення показало, що лише 13,1 % гравців отримали дуже високий рівень, 27,4 % – високий рівень, 30,6 % – середній рівень, 23,3 % – низький рівень та 5,6 % – дуже низький рівень. Подальший аналіз засвідчив високу інформативність представленого механізму відбору баскетболістів. Гравці, які мали високий рівень за результатами комплексного оцінювання найчастіше потрапляли на наступний етап підготовки молодіжних збірних команд (U 18–U 20). Коефіцієнт кореляції між отриманим рейтингом перспективності гравців та їх потраплянням на наступний етап підготовки національних збірних складів – $r = 0,841$, $p < 0,001$.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» представлені підсумки дисертаційної роботи. У результаті дослідження отримано чотири групи даних, які підтверджують, доповнюють та розширюють вже існуючі розробки, й абсолютно нові результати дослідження.

Висновки відображають вирішення поставлених у дослідженні завдань. У *висновках* дисертації викладені основні результати роботи, кількісні та якісні показники здобутих результатів, окреслено перспективи подальших досліджень.

Повнота викладення матеріалів у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені в 6 наукових працях: серед яких 2 статті опубліковано у фахових виданнях України за спеціальністю 017, одне з яких проіндексоване у базі даних Scopus (Q4), 1 стаття у періодичному науковому виданні США, яке проіндексоване у базі даних Scopus (Q2); 3 публікації апробаційного характеру.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на: III-й Всеукраїнській електронній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні

технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії» (м. Київ, 2020); XIII-XIV Міжнародних конференціях «Молодь та олімпійський рух» (м. Київ, 2020-2021); III Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2021) (Додаток Б).

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за потрібне звернути увагу на деякі зауваження, а саме:

1. Автор у 3 та 4 розділах, а також на рис. 3.1. (С. 77) вживає словосполучення «технічна або техніко-тактична майстерність», але на нашу думку доцільніше застосовувати «технічна підготовленість» або «техніко-тактична підготовленість», в зв'язку з тим, що майстерність у баскетболістів 14-16 років ще не сформована і термін «майстерність» більше застосовується для спортсменів, які знаходяться на другій стадії багаторічної підготовки.

2. Характеризуючи учасників експерименту – баскетболістів 14-16 років, автор застосовує широкий спектр термінів – діти (С.77 та ін.), юні баскетболісти, кадети, молоді баскетболісти (С.101 та ін.), що інколи ускладнює сприйняття вікових особливостей гравців на етапі спеціалізованої базової підготовки.

3. У назві тесту «Окружність грудної клітки» (С. 83-85, табл. 3.1, 3.2, 3.3., С. 211-213, Додаток Ж) автор некоректно застосовує термін «грудної клітини» замість «грудної клітки», тому що клітина – це кісткова основа грудної порожнини тощо.

4. На Рис.3.4., 3.5. та у табл. 3.10 (С. 102-106) автор порівнює середні показники баскетболістів U-16 з середніми показниками гравців національних збірних Європи. Чим це обґрунтовано і чому відсутнє порівняння з модельними показниками баскетболістів юніорських збірних U-18 або молодіжних збірних U-20, які є наступними сходинками відбору у збірні команди у спортивних іграх і у баскетболі зокрема?

5. Чи порівнювали Ви показники змагальної діяльності баскетболістів збірних України вікових категорій U-14, U-15, U-16 з

показниками баскетболістів команд-чемпіонів Європи відповідних категорій, особливо з боку суб'єктивного оцінювання, про яке йде мова у 4 розділі дисертації С.125, Рис. 4.1. «Специфічні ігрові здібності для відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки», що в більшому ступені б засвідчило проблему критеріїв відбору у українські кадетські та інші збірні країни?

6. На нашу думку, у 4 розділі автору необхідно було надати загальний вигляд комплексного механізму відбору баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з наочним представленням алгоритму дій у схемі або рисунку, що дало б змогу тренерам-практикам в більшому ступені зрозуміти та застосовувати організаційно-методичні складові відбору. Коли саме здійснювати відбір та скільки разів на етапі спеціалізованої базової підготовки?

7. На сторінці 163, Таблиця 4.12 – Підсумкова рейтингова шкала перспективності баскетболістів на основі комплексного оцінювання, про який вік гравців йде мова? І чи не вважає автор, що у баскетболістів 14, 15 та 16 років буде різний рейтинг перспективності?

8. У роботі подекуди мають місце стилістичні та орфографічні помилки.

Вказані зауваження не знижують наукової цінності роботи, в більшому ступені мають дискусійний характер та не заперечують отриманих наукових результатів, що у сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання, мають істотне значення для вдосконалення системи відбору в баскетболі та загалом у спортивних іграх.

Висновок. Дисертаційна робота Шао Чжигон «Відбір баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з урахуванням педагогічних та морфологічних критеріїв» є самостійною завершеною науковою працею. Дисертація відповідає вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019р №759)

та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022р. №44, а її автор Шао Чжигон заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, завідувач кафедри спортивних ігор
Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Олена МІТОВА

Доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, проректор за науково-педагогічної
роботи Придніпровської державної
академії фізичної культури і спорту

Сергій АФАНАСЬЄВ